

Алексеева С. (2024) Дидактичні системи профільної середньої освіти різних типів закладів освіти: актуальні питання і перспективи розвитку. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2024 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2024. С. 121-124 https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/Anotovani-rezultaty-2024_.pdf

Світлана Алексеева
д. пед наук, відділ дидактики
Інституту педагогіки НАПН України

ДИДАКТИЧНІ СИСТЕМИ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ ДЛЯ РІЗНИХ ТИПІВ ЗАКЛАДІВ ОСВИТИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Профільна середня освіта – це третій рівень повної загальної середньої освіти, що в умовах трансформації, передбачає зміну фокуса у старших класах із багатопрофільного навчання на вузьку спеціалізацію. Профільна старша школа набуває нової мети – не лише сформуванню знання, а й допомогти учням самостійно обрати напрям подальшої освіти. Таким чином старшокласники зможуть самі формувати «освітню траєкторію».

Досліджено досвід провідних освітніх систем країн Європи, де в більшості діє трирічна старша профільна школа, яка уможливорює здобуття середньої освіти разом із професією. Учні навчаються у школах до 18-ти, а деколи й до 19-ти років і після навчання виходять на ринок праці або вступають до закладів вищої освіти після поглибленого навчання. Наприклад, у Фінляндії діє трирічна старша профільна школа з цілеспрямованою професійною орієнтацією. В Німеччині учні обирають профіль навчання і здобувають освіту за навчальним планом узгодженим з органами місцевого самоврядування. У Франції старша профільна школа поділяється на три типи закладів (загальноосвітні, технологічні та професійні ліцеї) де учні навчаються за обраним профілем. У Швеції після закінчення обов'язкової для всіх середньої школи учні мають можливість вступити в старшу школу, яка пропонує на вибір 18 навчальних програм.

Стратегія розвитку профільної середньої освіти визначена нормативно правовими документами. Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) профільна середня освіта складається з двох циклів: першого – профільно-адаптаційного (10-й рік навчання) та другого – профільного (11-12-й роки навчання), які створюють передумови для виявлення потреб та інтересів здобувачів освіти, врахування їх вікових та індивідуальних особливостей, надолуження освітніх втрат, а також формування індивідуальної освітньої траєкторії на підставі усвідомленого вибору. Крім того, визначено два спрямування здобуття профільної середньої освіти: академічне – профільне навчання на основі поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти; професійне – орієнтоване на ринок праці, навчання з інтеграцією змісту та

професійним спрямуванням, яке орієнтовано на забезпечення освітніх потреб учнів, відповідно до їхнього професійного самовизначення.

Відповідно до нормативно правових документів профільну середню освіту учні здобувають у ліцеях (окремі загальноосвітні навчальні заклади III ступеня, або такі, де здійснюється здобуття повної середньої освіти); закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інших заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти. Профілі навчання формують заклади освіти шляхом їх вибору здобувачами освіти на основі аналізу власних потреб, готовності, уподобань та інтересів за сприяння педагогічної ради, що формує відповідні пропозиції щодо змісту, підходів і методів організації освітнього процесу, зумовлені її баченням і спроможністю, очікуваннями батьків та місцевої громади і суспільства, запитами засновників закладів освіти і суспільними пріоритетами.

Крім того, здобуття профільної середньої освіти, відповідно до статті 35 Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) можливо через систему закладів спеціалізованої освіти, а саме:

мистецький ліцей - заклад спеціалізованої мистецької освіти, що забезпечує здобуття початкової та профільної мистецької освіти одночасно із здобуттям повної загальної середньої освіти на всіх або окремих її рівнях;

спортивний ліцей - заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття освіти спортивного профілю одночасно із здобуттям повної загальної середньої освіти на всіх або окремих її рівнях;

військовий (військово-морський, військово-спортивний) ліцей - заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття освіти військового профілю для осіб з 13 років одночасно із здобуттям базової та/або профільної середньої освіти, а також з посиленою військово-фізичною підготовкою;

науковий ліцей - заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття базової та/або профільної середньої освіти наукового профілю;

професійний коледж (коледж) спортивного профілю - заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю;

мистецький коледж - заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття фахової передвищої мистецької освіти одночасно із здобуттям базової та профільної середньої освіти.

Отже, як етап одержання повної загальної середньої освіти, профільна середня школа орієнтована на таку організацію освітнього процесу, яка передбачає поглиблене/професійно орієнтоване вивчення споріднених навчальних предметів (інтегрованих курсів) однієї або кількох освітніх галузей.

Дефініція дидактичного потенціалу профільної середньої освіти орієнтована на забезпечення розвитку здібностей і обдарувань молоді, формування життєво необхідних компетентностей, гармонійної її адаптації в суспільстві та підготовки до самостійного життя. Насамперед, потрібно орієнтувати організацію освітнього процесу в профільній школі на побудову

індивідуальних освітніх траєкторій через вільний вибір видів і форм навчання, широкий спектр освітніх програм, навчальних дисциплін.

Загалом, дидактична система профільної середньої освіти для різних типів закладів освіти – це концептуальна модель організації навчання, яка відповідає певним освітнім цілям, специфіці учнів і умовам навчання. А отже, її основними компонентами є: цілі навчання (стратегічні цілі: формування компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі (ключові, предметні, загальнолюдські); операційні цілі: конкретні знання, уміння, навички, які має здобути учень; особистісний розвиток: формування ціннісних орієнтацій, мотивації до навчання та самореалізації; зміст навчання (включає знання, уміння, навички, способи мислення, що відповідають рівню розвитку науки, техніки та культури, а у профільній освіті акцент робиться на поглибленому вивченні окремих дисциплін та інтегративних курсах; методи навчання: пояснювально-ілюстративні; продуктивні (дослідження, проекти, проблемне навчання); інтерактивні методи, які сприяють комунікації та співпраці; форми організації навчання: індивідуальні, групові: проектна робота, дискусії; фронтальні; засоби навчання: традиційні: підручники, таблиці, наочні посібники; цифрові: інтерактивні платформи, віртуальні лабораторії, мультимедійні ресурси; технічні засоби: інтерактивні дошки, планшети, комп'ютери.

У сучасній педагогіці популярними моделями дидактичних систем профільної середньої освіти для різних типів закладів освіти є моделі орієнтації на учня, які ґрунтуються на інноваційних підходах, міждисциплінарності та цифрових технологіях. Насамперед, це компетентнісна модель, STEAM-орієнтована дидактична система, модульно-розвивальна система, проектно-орієнтована модель, гейміфікована дидактична система, дистанційна та змішана (blended) система.

Список використаних джерел:

1. Закон України. (2020). «Про повну загальну середню освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
2. Кремень, В. Г., Топузов, О. М., Ляшенко, О. І., Мальований, Ю. І., & Засекіна, Т. М. (2023). Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 5(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>
3. Ляшенко, О. І. (2018). Про проблеми модернізації змісту освіти в умовах реформування української школи. <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1477/>.
4. Головка, М., Науменко, С. (2024). Результати PISA 2022 в Україні: актуальні проблеми загальної середньої освіти та шляхи їх розв'язання. Український педагогічний журнал, 2, 35–50. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-35-50>
5. Топузов О., Малихін О., Алексеєва С., Арістова Н. (2023) Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього

процесу у профільній старшій школі: методичний посібник. Київ. Інститут педагогіки НАПН України. 98 с.

6. Алексеєва С (2024) Дидактичний потенціал профільної середньої освіти України у контексті досвіду країн Європи. Український педагогічний журнал. 2, 2024, С. 51-56 <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-51-56>

7. Алексеєва С. (2024) Профільна середня освіта професійного спрямування: стратегічні орієнтири та успішні практики. Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів. Київ :Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 138-141 <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740420>

8. Малихін, О, Арістова, Н., Алексеєва, С. (2023) Індивідуалізація навчання в закладах загальної середньої освіти: концепція, методологія, дидактичні умови: Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік. Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, м. Київ, Україна, стор. 29-30. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739309>

9. Алексеєва С. (2023) Дидактичний алгоритм розроблення індивідуальної освітньої траєкторії. Витоки педагогічної майстерності: журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. Випуск 32. С. 5-9 <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.32.292607>